

Journal of Analytic Divinity

International Refereed Journal

Volume 1/1, p. 1-21

DOI Number:

ISSN: 2602-3792

ANKARA-TURKEY.

This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

SOSYOLOJİ VE İLAHİYAT(ÇI) AÇISINDAN ANLAMI

Özcan GÜNGÖR*

Mehmet Emin SARIKAYA**

ÖZET

Toplumun bilimi olan sosyoloji geçmişe bakan yönüyle tarihte yaşamış toplumları anlamamıza yararken aynı zamanda içinde yaşadığımız çağın toplumlarını anlamak ve açıklamak konusunda da sosyal bilimler arasında ilk sıraya yerleştirilebilir. Sosyolojiyi anlarken bu bilimin bir geçmişi ve bilimler tasnifinde bir yeri olduğu akılda tutulmalıdır. Sosyolojinin dilinden konuşabilmek elbette ki bir donanımın ve elde edilmesi gereken bir tecrübenin sonucudur. İlahiyat öğrenimi açısından sosyolojinin bir bilim olarak anlamı noktasında ilahiyatçılar arasında farklı değer yargılarına sahip kesimler bulunmaktadır. İlahiyat öğrenimi gören öğrencilerin felsefe din bilimleri ve bu bölümün alt disiplini olan sosyolojiye karşı olumlu tutumları yanında ilahiyat mezunu olan farklı branşlarda ki öğretim görevlilerinin olumsuz tutumları anlamlandırılmaya değer bir olgudur. Bu değerlendirmelerin kaynağı ile ilgili tartışmalar bu araştırmanın sınırlarını aşmaktadır. İlahiyat alanının ve ilahiyatçıların sosyoloji bilimini kullanma ve bu ilmi sahiplenme noktasında ki tutumları farklılık göstermekle birlikte sonuç olarak çekingen bir tavır içinde oldukları söylenebilir. Ayrıca bu tavrı tetikleyen, sosyal bilimlerin ilahiyattan izale edilmesi adına kurumsal bir takım adımlar atılmış olması dikkat çekicidir. Bu farklı bakış açılarının anlaşılması noktasında makalemiz sınırları dâhilinde küçük ama değerli olduğuna inandığımız bir adım atmak gayretinde olacağız.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Bilim, Sosyal Bilim, İlahiyat, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Din Bilimleri.

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, FDB (Din Sosyolojisi), ozcangungor@yahoo.com

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, FDB (Din Sosyolojisi), eminsarikaya.93@gmail.com

MEANINGS OF SOCIOLOGY FOR THEOLOGIANS**ABSTRACT**

Sociology, which is the sociology of society, can not understand the societies that have lived in the history in the past but at the same time it can be placed in the first place among the social sciences to understand and explain the societies that we live in. When understanding sociology, it should be kept in mind that this science has a place in history and science classification. Speaking of the language of sociology is, of course, the result of an equipment and an experience to be achieved. In terms of learning theology, sociology is a science, and there are sections of theologians who have different value judgments. In addition to positive attitudes towards sociology, which is the subdiscipline of philosophical theology and its subdiscipline, the negative attitudes of the professors in the different branches who graduated from theology are worth understanding. The discussions of the sources of these evaluations exceed the boundaries of this research. It can be said that the field of theology and theologians use the science of sociology and their attitudes at the point of ownership of this science vary but as a result they have a decisive attitude. Moreover, it is noteworthy that a number of institutional steps have been taken in order to exclude social sciences from theology. Understanding these different points of view, we are in an effort to take a step that we believe is small but valuable in the points of our articles.

Key words: Sociology, Science, Social Science, Theology, Sociology of Religion, Philosophy and Religion

SOSYOLOJİ VE İLAHIYAT(ÇI) AÇISINDAN ANLAMI

“Çok kişiydik; yakındık; bir aradaydık; nasıldık?
iyiydik.
Az kişiyiz; uzağız; her birimiz; nasılız; iyi miyiz?”

Bir bilim olan sosyolojiyi anlayabilmek için bilim dediğimiz şeyin ne olduğu ile ilgili konuşmalıyız. Sözlüklerde genel geçerliliği ve kesinliği olan, yöntemli ve birikimli bir bilgi olarak açıklanan, bir bilim kavramı vardır. Bilim organize edilmiş bilgiler bütünü; gerçeği arama faaliyeti; olayları anlama ve açıklama çabası olarak tasvir edilmiştir (Gökçe, 1992;1). Bir şeyin bilim olabilmesi için onun objektif yani denetlenebilir genel bir yasaya varması ve bunu yaparken yönteminin olması gereklidir (Tan, 1981: 2-5).

Bilimsel bilgi üretilirken belli başlı aşamalar izlenmektedir. Bunlar ilk planda bir sorunun tespiti yani *gözlem*, sorun ve çözümü ile ilgili ön kabulümüz *varsayım*, problemin açıklanmasına ve çözümüne ilişkin *test etme*, elde ettiğimiz sonuçları genel kavramlarla *açıklama* ve benzerlerine uygulanabilirliğini ortaya koyma *genelleme* aşamalarıdır (Doğan, 2008: 16).

Tanımı bu şekilde yapılan bilim, uzun süre sadece doğa bilimlerini kapsayacak şekliyle kabul görmüştür. Ancak Kant'ın aklın yasalarını ortaya koyması ile beraber W. Dilthey gibi bilim insanları Kant'ın bu düşüncesinden etkilenmişlerdir. Zira Kant'ın düalist anlayışına göre doğa yasaları determinizme göre işler ancak özgür insanın var olduğu toplum yasaları göreliliğe göre işlemektedir. Yani doğa ve toplum bilimleri ontolojik olarak farklıdır. Kant'ın bu görüşlerinin üzerine bilim sınıflamasına giden Dilthey, bilimleri doğa ve tin bilimleri diye ikiye ayırmıştır. Doğa bilimlerine fizik, kimya, matematik gibi bilimler girerken; tin bilimlerine sosyoloji, psikoloji vs. bilimler girmektedir. Dilthey bu ayrımı ontolojik ve yöntem açısından yapmıştır. Ona göre doğa bilimleri açıklama, tin bilimleri anlama metodunu kullanır (Çelebi: 195-199).

Doğa bilimleri ve manevi (tin) bilimleri arasında genellemelere ulaşma açısından da fark bulunmaktadır (Gökçe, 1992: 5). Zira manevi bilimlerde (örn. Sosyoloji) genellemelerin

aksine bireysel farklılıklara odaklanılır. Ve çok sayıda ki somut olgular soyut kavramlara dönüştürülmeye çalışılır.

Bu bağlamda çalışmanın problemi; sosyoloji bilimi ile ilahiyat bilimleri arasındaki sorunsal ilahiyatçılar nezdinde yoklamaktır. Amacı ise sosyoloji biliminin toplumsal alana sunduğu metot ve yeni bakışın ilahiyat bilimleri açısından anlaşılmasına etki eden ilahi ve beşeri sınırların farklı değişkenler açısından karşılaştırılmasıdır. Özellikle son dönemde tartışma konusu yapılan ilahiyat fakültelerindeki felsefe ve din bilimleri derslerinin müfredatta sayısının azaltılmasına dönük girişim bu konuyu irdelemeye ihtiyaç oluşturmuştur. Bunu yaparken yöntem olarak güncel yaklaşım ve alan uygulamalarının verileri kullanılacak olması yanında dolaylı gözlem yoluyla elde edilen veriler de anlayıcı bir yaklaşımla tahlil edilecektir.

1. Sosyoloji nedir?

Sosyolojinin manevi bir toplumbilimi olduğuyula alakalı açıklamalardan sonra bu bilimin tanımına geçmek istiyoruz. Bilimlerin içerisinde toplum gibi bir inceleme alanına sahip olan sosyoloji nedir? Temelde bu soruya verilen cevap ‘insanların birbiriyle ilişkilerinin bilimsel açıdan incelenmesidir’ şeklinde olmaktadır (Fichter, 2012: 1). Bir bireyin diğeriyle ilişkilerinden, biz, toplumda meydana gelen en az iki kişi arasındaki sosyal davranışları anlamalıyız. Sosyal davranışın ortaya çıkışını Arslantürk şu şartlara bağlı görmektedir:

- Fertler arası karşılıklı haberdarlık (etkileşim ve iletişim)
- Birlikte mensubiyet duygusu (grup şuuru)

Ve sosyolojiyi şu şekliyle anlamamız gerektiğinden bahseder;

‘ Sosyoloji bir davranış bilimidir. Ama Max Weber’in deyimini ile “ insanın sosyal davranışlarının anlaşılır ilmidir.” V. Pareto’ya göre de sosyoloji bir davranış ilmidir. Ancak “ insanın mantıkdışı (mantıksız değil) davranışlarının ilmidir.’ E. Durkheim ise sosyolojiyi “sosyal münasebetler ilmi” olarak tanımlamaktadır (Arslantürk, 2012: 5-7).

Sosyoloji insanın toplum halinde yaşamasından dolayı oluşan tüm sonuçlarla ilgilenmektedir. Yani insanların etkileşim halinde oldukları her vakit sosyolojik sonuçlar doğurur. Bu nedenle sadece bireysel bilgi yönü ağır basan aya giden bir

astronotun deneyimleri, toplu taşıma kullanan insanların durumu kadar sosyologu ilgilendirmemektedir (Fichter, 2012: 3-4).

Sosyoloji insan grupları ile alakalı sorulara cevap aramaktadır. İnsanlar hayatları boyunca sosyal gruplara katılırlar. Bunlardan ırk, cinsiyet vb. gruplar, birey için seçme özgürlüğü olmayan katılımlardır. Ancak bir dernek, cemaat veya organizasyona katılımda bireyin seçme özgürlüğü bir hayli geniştir (Hogg, Vaughan, 2014: 318). Sosyoloji bu grupların yapı ve fonksiyonlarını incelemektedir (Dönmezer, 1984: 3-4). İnsan grupları ve toplumların incelenmesi faaliyeti kafa karıştırıcı bir uğraştır. Zira bizler olduğumuz gibi davrandığımızı yani olağanı yaşadığımızı düşünürken sosyoloji neden farklı şekilde değil de böyle yaşadığımızı ele almaktadır (Giddens, 2008: 38-39).

Sosyoloji, sosyoloji kitaplarından, tek tek bireylerden ve onların bireysel anlam dünyalarından, birçok sosyologun ürettiği adına 'sosyoloji kuramları' dediğimiz açıklamalardan kısacası herhangi tikel indirgemenen fazlasını, toplumla alakalı olarak saydıklarımız ve sayabileceğimiz daha birçok şeyin ortak bir ürünü veya başka bir deyişle ortak çabasını içine sığdırabileceğimiz bir bilimin adıdır.

Söylemimizi daha anlaşılır kılma adına diyebiliriz ki sosyoloji dediğimizde aklımıza herhangi bir kütüphanenin 'sosyoloji' ile ilgili raflarında var olan toplumu ilgilendiren konuları tartışan başlıklarında sosyoloji ifadesi bulunan kitaplar, bu kitapları yazan sosyologlar ve onların ürettiği sayfalar dolusu bilgiler gelebilir. (Bauman, 2016: 9-10) Ancak aynı kütüphane de toplumu farklı yönleriyle ele alan tarih, siyaset vs. kitapları da görmekteyiz. Bu nokta da sosyoloji dediğimiz bilimi diğerlerinden ayıran farklılığın ne olduğunu keşfetmemiz gerekmektedir. Bu farklılığın kaynağı ile ilgili pek çok spekülative açıklamamız vardır. Ancak bu açıklama sonucu itibari ile sosyoloji bilimini kapsayıcı olmalı ve diğerlerinden ayırıcı vasfını ortaya koymalıdır. Bu farklılık bilimlerin insan eylemlerini açıklarken bakış açılarını yansıtan sorularda ve cevaplarında yatmaktadır (Bauman, 2016: 10-18).

2. Sosyolojik düşüncesin farklılığı

Toplumunu inceleyen diğer bilimlerde gözlemediğimiz toplumu nesne olarak, dışarıdan inceleme konusu yapma sosyolojik düşüncede tek başına yeterli değildir. Zira incelenen bireylerin, inceleme alanına direkt müdahil olmaları, yaşanan gerçeğin kendisinin açıklanmaya çalışılması söz konusudur. Sosyologlar genelde 'biz' ifadesini kullanarak açıklamalarını

yaparlar. Ancak bir kimyagerin atomlar ve kendisi hakkında biz diyerek bir açıklama yaptığına rastlamayız (Bauman, 2016;9-19). Doğa bilimleriyle karşılaştırıldığında durum böyleyken sosyal bilimlerin de kendi içerisinde yöntem farklılığı vardır. Tarihçi konusu itibari ile tarihi inceler. Ama tarihi değiştirmeye yeltenmez ve değiştirmesi de mantıken beklenemez. Ancak sosyoloji için bunu tam olarak söyleyemeyiz. Zira toplum üzerinde yaptığı anlama ve açıklamalarının sonucu olarak çoğu kez bu bilimden toplumu yönlendirmesi hatta değiştirmesi beklenir (Dönmezer, 1984: 13).

Toplumda bireyler karşılıklı ilişkilerini şekillendirir ve aynı zamanda ilişkilerden etkilenen konumundadır. Örn. Toplumda lider vasfı ile öne çıkan bir birey toplumu yönlendiren bir role ve statüye sahipken, aynı zamanda o toplumun yetiştirdiği bir birey olma vasfını da yitirmez. Bu girift bilmeceyi açıklamak somut olgulardan soyut kuramlar elde eden; tikellerden genel bir açıklamaya gitmesi gereken sosyolojinin işlevidir.

Bauman'a göre yukarıda açıklamaya çalıştığımız sosyolojik düşünmenin kuralları ve farklılıkları şu şekilde tasnif edilebilir:

“1. Sorumlu konuşmanın katı kurallarına riayet etmelidir. Zira bu sosyologlar tarafından ortaya konulan düşüncelerin güvenilirliği ile ilgilidir. İncelediği konu ne olursa olsun kendi inanç ve kabullerini paranteze almayı bilmelidir.

2. Sosyolojik materyalin çıkarıldığı alanın büyüklüğü. Sosyologları ilgilendiren meseleler oldukça fazla ve karmaşıktır. Zira insanın toplumsal davranışının çeşitliliği anlaşılması ve anlamlandırılması gereken materyalin büyüklüğünü göstermektedir.

3. Bir olayın neden öyle değil de bu şekilde olduğu yani bir toplumsal olgunun ‘niçin’ini araştırma. Sosyoloji bu manada güdülenmiş birey metaforunun aksine bilinçli eylemlerini gerçekleştiren tek tek bireylerin toplumsal ilişki ağlarını konu edinir.

4. Bizlerin hayatını ve fiillerini şekillendiren gücü anlamak ve rutini sorgulamayı sağlar. Çoğu eylemimizin her zamankinden farklı olabileceğini gösterir (Bauman, 2016: 21-24).”

Bu açıklamalardan yola çıkarak sosyolojik düşünmenin, karmaşık bir bütün olan toplumun yapısının ve bireylerin sosyal davranışlarının nedenlerinin sosyolojik kavram ve kuramlarla açıklanması faaliyeti olduğu söylenebilir. Sosyolojik düşünce,

tanımı gereği bireyin 'öteki' olarak gördüğü diğer insanların yaşama ve düşünme biçimlerini anlamada, bireyleri topluma karşı duyarlı kılmada, ötekine karşı toleranslı olma ve empatiyi kullanmada, bireysel özgürlükleri kabul etme ve savunmada, toplumda ki kısık seslerin duyulmasında bizi daha başarılı kılabilir (Bauman, 2016; 25-27). Sosyolog, bu manada bir ideolog veya teolog olmamakla beraber kanaatimize göre bu toplumsal konuşma ahlakını edinebilme derdindedir. Sosyoloji bilimi temelde sosyologların 'iyi toplum' nasıl gerçekleşir sorusuna aradıkları cevap ve çözümler üzerine kurulmuştur denilebilir (Jenks, 2016: 16).

3. Sosyoloji biliminin serüveni

Bu açıklamaların akabinde sosyolojinin doğuşuna etki eden faktörlerden bahsetmek gerektiğini düşünüyoruz. Sosyoloji tarihte boşlukta bir anda ortaya çıkmış bir bilim dalı değildir. Sosyoloji kavramının mucidi Auguste Comte (1798-1857) 'da yaşadığı dönem, tarih ve toplumundan veya kendisinden önceki bilim mirasından ayrı olarak anlaşılabilir bir bilim adamı değildir.

Sosyoloji bütün bir insanlık tarihini ilgilendiren bir bilimdir. Bu açıdan inceleme kolaylığı olması için belli bir sistematik içerisinde inceleme ihtiyacı doğmuştur. Bu manada sosyoloji tarihini aşamalara ayırabiliriz.

- Birinci aşama, genel olarak eski Yunan felsefesinde, Eflatun ve Aristo'nun eserlerinde görülmektedir.
- İkinci aşama, Rönesans'tan 19. Yy.a kadar olan sürede doğal hukuk öğretisi ve hukukun laikleştirilmesi dönemini kapsar.
- Üçüncü aşama, kendi metodolojisi olmamakla beraber sosyolojiye olan ihtiyacın hissedildiği Comte 'a kadar olan süreyi kapsar.
- Dördüncü aşama, 3. Aşama ile beraber filizlenen sosyolojinin günümüze bilim haline gelmesi ve kuramlarının ortaya çıktığı dönemdir (Çağatay, 1968: 9-17).

Tabi ki bu sınıflandırma mutlak değildir. Benzer bir sıralama da:

1. Bilimsel Toplumbilim Öncesi Dönem (Platon – Yeniçağ Felsefesi)
2. Kuruluş Dönemi (19. yy. ve 20. yy başı)
3. Sistemleşme Dönemi (20. yy. ve sonrası) şeklindedir (Tolan, 1983; 8-9).

Bu tasnif çalışmaları kronolojik geçişlilikleri barındırmaktadır. Ve aynı zamanda İbn Haldun vb. Müslüman düşünürlerinde düşüncenin gelişimine katkısı kayda değerdir. Bu açıklamalarla beraber yukarıda ki tasnifler sosyolojik düşünüşün gelişimini anlama açısından önemlidir. Bu aşamalar daha kısa şekliyle, doğal hukuk çalışmaları; beşeri tarih çalışmaları ve alman idealizminin düşünce üzerinde etkisi olarak formüle edebilmiştir (Freyer, 2012: 22-36).

Sosyolojiye hazırlık döneminde Platon'un idealist komünizmi andıran devlet yapısı Aristo'nun hocası Platon'dan etkilenen ancak komünizmi reddeden sınıflı toplum yapısı görüşleri vardır. Daha sonra Batı'da Hıristiyanlığın etkisi ile skolâstik toplum anlayışı hâkim olmuştur. Bununla beraber İslam filozofları olan Fârabi, İbn. Rüşd ve Gazzali'de siyaset felsefesi görülmektedir. Özellikle ilk ikisinin görüşlerinde Yunan felsefesinin etkisi vardır. Ancak toplum ve devlete dair görüşleriyle çağlarının çok ötesine uzanacak görüşler ortaya koymuşlardır. Ortaçağın en önemli Müslüman bilginlerinden biride İbn Haldun'dur. O toplum ile ilgili Mukaddime isimli eserinde iklim, göç, şehir (kent), asabiyet (kitle bilinci), ekonomi-toplum ilişkisi üzerine açıklamalar ve saptamalarda bulunmuştur (Sanay, 1991: 9-24).

Sosyolojinin tarihi ile alakalı öncülleri anlatıldıktan sonra denilebilir ki 18 ve 19. yy.ları kapsayan bir çerçevede sosyoloji yakın tarihi ele alınmaktadır. Bunun sebebi olarak sosyolojinin gelişimine ön ayak olan iki büyük toplumsal değişimin bu yüzyıllarda yaşanmış oluşu gösterilebilir. Ancak burada bir anti-parantez açmamız gerekmektedir. Her ne kadar 18. yy. sosyolojinin gelişmesi açısından en avantajlı dönem olsa da sosyoloji kelimesi 18. yy.da kullanılan bir kavram değildir (Bottomer, 1990: 17-18).

Bu değişimlere temel teşkil eden düşünce ise Rönesans ile beraber ortaya çıkan Aydınlanma düşüncesidir. Bu düşünceye göre insanlığın tekâmülü kaçınılmaz bir süreçtir. Bireyin tüm kısıtlamalardan özgürleştirilmesini esas alan bu anlayış, aynı zamanda aklın özgür bir biçimde bilim üretmesini esas alır. Bu akıl içinde yaşadığı dünyanın kanunlarını keşfetmeye programlıdır. Bu kanunluluk Fizik ilmiyle ortaya konulur. Daha sonra birey ve toplumda fizik ilminin araştırma sahasına girmeye başlar. Böylece toplumsal alandaki doğal hukuk kavramı ve özgürlüklerin elde edilmesi fikri pekişir. Kilise ve kralların otoritesine karşı bir devrimi doğurur. Aynı zamanda

bilimde ki ilerlemeler teknolojik gelişimin önünü açar (Turner, 2013: 20-21).

Bu devrimlerden ilki çiftçiler ve derebeyleri arasında gerçekleşen çatışmanın ürünü olan 1789 Fransız Devrimi'dir. Bu devrim başta Fransa olmak üzere öncelikle insan hakları ve demokrasi sahalalarında büyük bir değişime akabinde özelde Batı'yı ve tüm dünyayı etkileyecek büyük bir değişimler halkasına ön ayak olacaktır. Bununla beraber böyle büyük bir değişimin topluma etkileri ve bunun araştırılma ihtiyacı sosyoloji biliminin gelişimine sebep olacaktır. İkincisi ise Avrupa'da teknolojik gelişmeye paralel olarak ortaya çıkan Sanayi Devrimi'dir. Bu devrimin teknolojik çıktılarında çok daha fazla sosyal çıktılar olmuştur. Sanayi öncesi toplumlarda nüfusun büyük bölümü kırsalda yaşarken bu devrimle beraber nüfus kırsaldan kente doğru kayma göstermiştir. Bu demografik değişim, toplumsal değişimin bir ayağıdır. Toplumda meydana gelen değişikliklerde sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Bu iki büyük devrim sosyolojinin oluşmasında ve ona olan ilgi ve ihtiyacın artmasında etkili olmuştur (Giddens, 1984: 14-17).

Aşağıdaki grafikte 20. yy.ın 2. Yarısından itibaren şehirleşme oranında kıtalara göre değişim ve gelecekte ki tahmini oranlar incelenmektedir.

21.1. Tablo 1950, 1975, 2000 ve 2030 (tahmini) yılları itibarıyla dünyadaki bölgelerin kalkınma düzeylerine göre kentleşme oranları.

	Nüfus Yoğunluğu (Milyar)			
	1950	1975	2000	2030
Toplam Nüfus				
Dünya	2.52	4.07	6.06	8.27
Daha çok kalkınmış bölgeler	0.81	1.87	1.19	1.22
Daha az kalkınmış bölgeler	1.71	3.02	4.87	7.05
Kentsel Nüfus				
Dünya	0.75	1.54	2.86	4.98
Daha çok kalkınmış bölgeler	0.45	0.73	0.90	1.00
Daha az kalkınmış bölgeler	0.30	0.81	1.96	3.98
Yığın Nüfus				
Dünya	1.77	2.52	3.19	3.29
Daha çok kalkınmış bölgeler	0.37	0.31	0.29	0.21
Daha az kalkınmış bölgeler	1.40	2.21	2.90	3.08

(Kaynak: BM (2001))

(Giddens, 2008; 957)

Zira toplumda ortaya çıkan böyle büyük devrimler/ değişimler aynı zamanda toplumsal problemlerin oluşumunu da hızlandırmaktadır. Bu sorunlara fizik, kimya bilimlerinin doğada ki araştırmalarına benzer, bilimsel bir bakışla eğilme ve çözümler üretme isteği bu bilimin, sosyolojinin gelişmesini tetiklemiştir (Sanay, 1991: 30- 33). Özetle; bu bilimin ortaya

çıkış serüveni, sosyolojiye konu olan toplumun ve insanoğlunun doğaya hâkimiyetini üst seviyede hissettiği bir anlayışın (Aydınlanma) gelişimine paralel olarak hızlanmışır (Ozankaya, 1991: 23).

Tüm bu söylediklerimizi özetler mahiyette diyebiliriz ki toplumbilim başlangıçta ansiklopedik bir çaba olarak başlamış; tarih felsefesi ve biyolojinin etkisiyle evrimci bir düşünce yapısı ile temsil edilmiştir. Buna ek olarak doğa bilimleri gibi pozitif bir bilim sayılmış; siyasal ve ekonomik devrimlerin ortaya çıkardığı sorunları çözmesi itibariyle yeni sanayi toplumunun bilimi olarak anılmış ve son olarak temsilcilerinin tutucu fikirleri dolayısıyla zaman zaman ideolojik bir karaktere bürünmüştür. Tartışmaların, karşıt fikirlerin bol olduğu zengin bir bilim olarak serüvenine devam etmektedir (Yazarı Belirtilmemiş, 1984: 6-7). Bu serüvenin bir kısmını da Din Sosyoloji'si alt araştırma alanı ouşturmaktadır. Bu alanda çalışan araştırmacıların büyük bir kısmı ilahiyat eğitimi almış Din sosyologlarıdır. Bu nedenle sosyoloji ve ilahiyatçı arasında ki ilişkinin mahiyeti anlaşılmaya muhtaçtır.

4. İlahiyatçılar nazarında sosyolojinin yeri

İlahiyat ve sosyoloji dendiğinde öncelikle ilahiyat ve felsefe diyalogunu anlamamız gerekmektedir. Çünkü Sosyoloji bilimi, felsefeden neşet eden aynı zamanda Felsefe ve Din bilimleri içerisinde ilahiyat müfredatında yerini bulan bir bilimdir. Bu nedenle ilahiyatçıların sosyolojiye bakışlarını anlamaya çalışırken öncelikle ilahiyatçıların Felsefe ve Din bilimlerine bakışını anla(t)maya çalışacağız.

İlahiyat fakültelerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde ki varlığı, Cumhuriyet'in kendisi kadar eskidir. 1924'te Darü'l-Fünun'un bir şubesi iken 1946 yılından sonra ilahiyat ve İslami ilimler olarak varlığını devam ettirmiştir (Öcal, 1986, 111-123). İlahiyat fakültelerinde felsefe ve din bilimlerinin işlevi ilk ilahiyat fakültesi diyebileceğimiz İstanbul Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde ki felsefe ile ilgili makalelere yansımıştır. Derginin makalelerinin % 24'nü felsefe ile ilgili makaleler oluşturmaktadır (Uslu, 2010: 517). Felsefe Din Bilimleri'nin varlığı ile ilgili tartışmalar da en az fakültelerin varlığı kadar geriye gider. Örneğin; Aydın (1987) bu konu ile ilgili, 1980'ler de ilahiyat fakültelerinde ki Felsefe derslerinin gerekliliğini konu alan derslerin yıllara göre yanlış şekilde dağıtıldığını ifade eden ve çözüm önerisi sunan bir yazı kaleme almıştır (319- 322).

Bu kısa fakat meseleyi özetleyici mahiyette tarihi arka plan sunulduktan sonra yakın geçmişte Felsefe ve Din Bilimleri derslerine yapılan müdahaleden bahsetmek yerinde olacaktır. 2013'te İlahiyat Çalışma Grubu'nun sunduğu rapor neticesinde, YÖK ilahiyat fakülteleri programlarına müdahale etmek istemiş ve Felsefe ve Din Bilimleri derslerinin kaldırılması gündeme gelmiştir (Gür vd., 2014: 23-24). YÖK, bu kararından vazgeçmiş ancak 2 yıl aradan sonra 2015'te ilahiyat müfredatına tekrar müdahale etmiştir.

Bu müdahale sonrası ilahiyatçılar ikiye ayrılmış karara itiraz edenler "İlahiyata Özgürlük Bildirisi" yayınlamış; kararın arkasında olan 6 üniversite rektörü ise karşı bildiri yayınlamıştır (Çelik vd.; 2015: 320-321). Görülen o ki bir kısım ilahiyatçının Felsefe ve Din Bilimleri'nin dolayısıyla Sosyoloji'nin, ilahiyat alanının gerekli bir dersi ve ilahiyatın bir parçası olması konusunda kafası karışıktır. YÖK'ün ilahiyat kararının hemen ertesinde hazırlanan bir kitapta Felsefe ve din Bilimleri alanında çalışan hocalarımızdan Bolay (2014) felsefenin ilahiyata niçin gerekli olduğuna dair bir yazı kaleme almıştır (33-39). Aynı kitapta Alper'in (2014) felsefenin dini ilimlerin meşruiyet kaynağı olduğunu Gazali ve Farabi örnekleri üzerinden anlattığı (51- 66), Deniz'in (2014) felsefenin ilahiyat fakültelerinde gerekliliğini anlattığı (123- 128), Baykan'ın (2014) ilahiyat fakültelerinde felsefe korkusunu işlediği (363- 367) yazıları bulunmaktadır. Bu yazıların genel çerçevesi felsefenin ilahiyatta gerekli olduğuna dair söylemlerdir. Bunun yanında kararın hemen ardından bu konu gazetelere taşınmış ve bir kısım gazeteciler bu kararın yanlış olduğuna dikkat çekmişlerdir (T24, 2013). Yine Marmara İlahiyat'tan, Çukuruva Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden bir grup hocanın kamoyu açıklaması konuyla ilgili çekinceleri dile getirmiştir (2013). Uludağ Üniversitesi'nin manifesto olarak nitelendirilen açıklaması ise karara tepkili fakülteler arasında alınan karara verilmiş en net tepkidir (2013). Yine dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'de Felsefe ve Din Bilimleri olmadan ilahiyatın eksik kalacağını vurgulamıştır (2013)

Bazı ilahiyatçılar ve gazeteciler açısından konu bu kadar siyah- beyaz şeklinde net ayırt edilmiş değildir. Yazılarında bu konuyu ele alırken Felsefe ve Din Bilimleri'nin ilahiyat fakülteleri müfredatında olup olmamasından ziyade, bu yazarlara göre asıl mesele teolog mu? Alim mi yetiştirildiği (Emre, 2013), ilahiyat fakültelerinin kuruluşundan itibaren toplumsal ve siyasal algılanış şekli (Kara, 2013; Beşer, 2013), istişare edilmeden alınan bir karar olmasından kaynaklı bir sorun olduğu (Göktaş, 2013) asıl sorunun sistem sorunu olması (Kaplan, 2015) bu

şekliyle müfredat değişikliğini savunan veya eleştirenlerin durduğu noktaların sosyolojik ve psikolojik benzerlikleridir (Subaşı, 2013).

Bunun yanında kararın arkasında olup savunanlar müfredat değişikliğine gelen tepkilere 'ilahiyatçı misyonu' nun nasıl olması gerektiğine dair tanımları ile karşı çıkmışlardır (Beyatlı, 2013). İlahiyatın asıl sorununun felsefe olmadığını anlatan Yargıcı, görüşünü temellendirirken " *İşte İslâmın öngördüğü hakikatler, akla dayanan Kur'ânî hakikatlerdir. Felsefe ise el yordamıyla, deneme yanılma metoduyla hakikati bulmaya çalışıyor. Tabii burada kastettiğimiz 'dinsiz felsefe'dir, dini dışlayan felsefedir. Gerek bireysel ahlâkın, gerekse sosyal ahlâkın din ve inanç olmadan var olabileceğini iddia eden felsefi anlayışlardır. Ama felsefe okumak, aykırı düşünceleri ve mantıklarını anlamaya ve onlara karşı tezler geliştirmeye vesile olur. Fakat burada sorun şu: Eğer öğrenci İslâmî ilimler konusunda sağlam bir temel atmamışsa, inanç bilgilerini sağlamlaştırmamışsa, inancını tahkiki hale getirmemişse, Kur'ân ve hadis çerçevesinde zihninde ölçüler oluşmamışsa, okuduğu felsefeyi değerlendirecek bir akla sahip olamaz.*" sözlerine yer vermiştir (2013). Yine bir başka ilahiyatçı yazar " vahiy doğruya, felsefe yanlışta götürür" diyerek felsefenin ilahiyatta ki yerini eleştirmektedir (Şenocak, 2015). Bu örneklerin dışında 2013'te hocası bulunan ancak öğrencisi olmayan ilahiyat fakülteleri ile birlikte yaklaşık 80 küsur ilahiyat fakültesi olduğu düşünüldüğünde bu fakültelerde görev yapan akademisyenlerden az bir kısmının karar ile ilgili görüşleri kamuoyuna yansıdığı görülmüştür. Aynı zamanda kararın karşısında görüş belirten hocaların büyük çoğunluğu Felsefe Din Bilimleri Anabilimdalı hocalarıdır. Bunun yanında ciddi oranda Temel İslam Bilimleri alanından akademisyenin felsefe derslerine destek verdiği de görülmektedir. Öyle ki müfredat değişikliği kararının yanında olan ilahiyatçıların sessiz bir çoğunluğu oluşturduğu kanısı zihnimize oluşmaktadır. Bu açıdan ilahiyatçılar nazarında Felsefe ve Din Bilimleri'nin dolayısıyla sosyolojinin bir sorunsalı ifade ettiği söylenebilir.

5. İlahiyatçıların sosyoloji sorunsalı

Kişinin üyesi olduğu bir doğal grubu vardır. Bu grup çoğu zaman aynı zamanda kişinin referans grubudur. Yani kişiye tutum oluşturma veya değiştirme noktasında özel dayanaklar sağlayan gruptur. Ancak bu referans grubu yukarıda da belirtmeye çalıştığımız üzere her zaman kişinin üyesi olduğu

doğal grup olmayabilir (Şerif-Şerif, 1996: 630) Örneğin; bir üniversite öğrencisi, aynı zamanda bir anti-kapitalist örgüte mensup olabilir. Bu öğrencinin davranış tarzını akademiden daha çok referans grup olarak aldığı anti-kapitalist örgüt belirleyebilir. Bununla beraber bireyler referans gruplarının yön verdiği şekliyle başka gruplara, kendinden olmayan veya kendinden olmadığına inandığı gruplara karşı grup önyargısı besler ve sosyal mesafeler oluşur. Buna göre birey karşısına aldığı gruba karşı geliştirdiği davranışları bireysel tercihleri olarak görse bile aslında olan referans grubunun onu yönlendirmesidir. Bu şekilde oluşan grup önyargılarında farklı gruplara karşı oluşturulan kalıp yargılar etkilidir. Bu kalıp yargılar oluşumundan sonra grupta kalıcı hale gelme eğilimindedir (Şerif-Şerif, 1996: 649- 654)

Bir grup başka bir grubun kendilerine karşı bir tehdit olduğunu varsayar yahut kendilerinin haksızlığa uğradığını düşünürse bu gruba karşı bir kanı oluşturur ve önlemler almaya başlar. Gruplar arası bu davranış temelde sapkın bir davranış değildir. Değişen süreçler içerisinde grupların etkileşimlerinin doğal sonucudur. (Şerif-Şerif, 1996: 284) Gruplar arası ilişkilerde iç ve dış faktörler birlikte önem arz eder. Grubun o an ki davranışında bu birlikteliğin etkisi söz konusudur. Yani gruplar arası ilişkiler diğer davranış örüntülerinde olduğu şekliyle ancak kendi referans çerçevesi içerisinde yani kendi bağlamında anlaşılacaktır. (Şerif-Şerif, 1996: 283) Dış gruplara karşı ortaya konulan ön yargılar, korkular kısacası tüm hassasiyetler grup içi iletişim kanalları ile daima canlı tutulur. Bu kalıp yargı ve normları ortaya çıkaran durumlar ortadan kalksa dahi aktarılan bu korku ve yargılar sabit kalır (Şerif-Şerif, 1996: 287) Aynı zamanda kendi grubumuzda, safımızda gördüğümüz insanlara karşı oluşturduğumuz hüsn-ü kabuller de birer iç-grup önyargısıdır (Budak, 2000: 379)

‘İlahiyat Fakültesi’ kuruluşundan itibaren, muhafazakâr kesimler tarafından siyasal laikliğin meşrulaştırma aracı olarak görülmüştür. Aynı zamanda ilahiyat eğitiminin en önemli amaçlarından olan bireyi vahiy temelli bir zihni kodla yetiştirmek iken, din bilimlerinin bilimsel yaklaşımındaki normatif olmayan karşılaştırmaya dayalı bilimsel inşa, sonuçta İlahiyat mensubuna iki farklı alanı çatışmalı bir surette göstermektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz nedenler ile ‘ilahiyat’ bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Muhafazakâr kesimin bu tepkiselliği ilahiyatçıları, toplumla olan bu çatışmalı süreç içerisinde, ikircikli bir dil kullanmaya zorlamıştır (Subaşı, 2002: 147, 163). Kullanılan bu dil neticesinde ilahiyat camiasının bir kısmı çözümü, ilahiyatın modern çizgisi olarak gördükleri Felsefe

Din Bilimleri'ne faturayı kesmekte bulmuştur. İlahiyat temel bilimlerinin diğerine nazaran bizatihi şari adına konuşma veya onu mesele etmesi karşısında din bilimlerinin onun tezahürleri üstünden dinin fonksiyonları üzerinde yoğunlaşması söz konusudur. Bu durumda objektif tutum adına üretilen soğuk ve oryantalist dilin, İlahiyat taliplerine yabancı geldiği ve bu noktada sosyal bilim felsefesi, hakikate ulaşma/hiyadete erme açısından "keçi boynuzu" yeme gibi düşünülerek din bilimleri küçük görülebilmektedir.

Bütün bu önyargılar zaman geçtikçe grup üyelerinin dış gruplara karşı fobi diyebileceğimiz inatçı bir korkuya bürünmelerine neden olabilir. Zira fobi, kişinin kendi yarattığı düşünülen akıldışı korku, kişinin bir şeye karşı fobi geliştirdiğinde ondan aşırı derecede kaçınma hissi olarak tarif edilir. Dahası bu toplumsal ilişkilerde rahatsızlık boyutunu alabilecek bir durumdur (Budak, 2000: 304). Sonuçta ilahiyatçılar da felsefe fobisi (Baykan, 2016: 57) oluşmuş; Felsefe ve Din bilimleri alt disiplinleri olan Din Felsefesi, İslam Felsefesi ve Sosyoloji'ye karşı fobik ve çekingen bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir.

Sosyolojinin temel kurgusunun Batı merkezli inşa edilmiş olması İlahiyat formasyonuna sahip bireyler için bazı noktalardan sakıncalı olarak değerlendirilmektedir. Henüz İlahiyat mesleki formasyonuna kavuşmadan bir anlamda kendi kültür, medeniyet ve dini ufkunu yakalamadan başka medeniyet havzasında yoğrulan bilim mantığının muhatabı olmak bir anlamda köklerinden koparılıp Batı formasyonuna sıkıştırılan bir zihin gibi düşünülmektedir. Bu durumda henüz kendini keşfedememişken farklı havzaların ikliminde boy atmaya başlaması bir anlamda kendi öz değerlerine yabancılaşmaya yol açıyor kaygısı önemli ölçüde gözlemlenmektedir.

Bilimsel temelli eğitim programlarında değilse bile halk nazarında ve öğrenci beklentilerinde İlahiyatların aynı zamanda dindar kişilikler yetiştirme katkısı bulunmaktadır. Bir anlamda din bilimlerinin kutsalı bir eşya gibi değerlendirme geleneği diğer yanda mümkün mertebe samimi dindarlığın öncelenmesi, bir tarafta aklın sınırlarını zorlayarak karşılaştırmalar yapmak diğer taraftan iman temelli teslimiyetle eşyanın yaratılış hikmetini arama gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. İlmin konusu ve yöntemi itibariyle bakıldığında bu ikisi arasında zorlukların olduğunu kabul etmek gerekmektedir. İlahiyat alanının hakikati imanla, ibadet ve teslimiyetle bulma amacı/iddiası karşısında

din bilimlerinde hakikatler çokluk ve o da aramakla bulunması gerekli bir metadır. Bu bağlamda dinin takva ve teslimet dayalı din adamları tipi yerine dini konuları bir olay olarak masaya yatırma ve kimi zaman yöntem sorunundan dolayı dinin tezahürü yerine kendisini tenkit geleneği karşısında ilahiyat nezdinde sorun oluşabilmektedir. Pratikte her ne kadar şeri emrin illeti için akıl gerekliyse ve makası'uş şeria'dan biri de akıl ise de bu akıl Allah'ın hikmetini anlamaya dönük bir içe dönük çalışan akıldır. Oysa sosyoloji dini kutsal kabul etmekle birlikte dinin toplumsal tezahürlerine eğildiğinde çoğu zaman teoride idealleştirilenlerle uygulamada zıtlıkların varlığı görülür. Sosyoloji, toplumsal aklın, kendisini gösterebileceği alanların başında gelir. Oysa ilahiyat alanı toplumsal akla şekil verme ve onu kalıplar etrafında tutma niyetindedir. Böylelikle aklın çizdiği sınırlara ilahiyat sınırlar getirmektedir.

İlahiyat fakültelerinde genelde felsefe bölümü derslerine karşı oluşan tavrın altında yatan sebeplere baktığımızda Cumhuriyetle başlangıcında devletin reform stratejisi temelli mühendislik faaliyetleri muhafazakâr tabandan tepkisel dindarlık/içe kapanmacı reaksiyoner tavır alışları beslediğini görürüz. Ancak bu anlayışın rasyonel bir ilahiyat bilimi sonucu doğurmayacağı açıkken alanda görünmeyen sosyal aktörler olarak tarikat ve cemaatleri çıktı olarak sunmuştur. Doğal olarak geleneksel aktörler ile devlet aktörleri iki kutuplu bir gerginleşmeyi doğrudan yaşamaya başlamışlar ve nihayet tabandan gelen yeni nesil ilahiyat talipleri bu durumda çoğu zaman girilmesi gerekli en zor alan dini kimliğin atalar kısmına sığınmışlardır. Bu iki kutubun beklenti, talep ve planları zaman zaman Türkiye gündeminde siyasal, medyatik ve halk nazarında gündemi oluşturmuştur. Ancak gelinen noktada yarım yüzyıldan fazla bir gelenek oluşturan ilahiyat formasyonu ile geniş halk kitlelerinin tercihi olan alanlar arasında makasın daralması görülecektir. Burada devletin daha çok kendini din bilimleri tarafından konuşlandırıldığı düşünülerek oradan gelen mühendislik ameliyesi karşısında toplumsalın koruyucu tavırları dikkat çekmektedir. Fakat son yıllarda değişen din bilimleri algısı, yeni yaklaşımlar ve üretilen bilginin niteliği bu korkuların ve karşıtlıkların yersiz olduğunu ortaya koyacak niteliktedir.

Burada şunu söylemek gerekir ki gerek sosyoloji ders çıktıları gerekse işlenen konular İlahiyat öğrencilerine dışa açılmanın imkanını vermektedir. Bu dışa açılma hem kendi bilim dalları dışındaki alanlarda yükselmelerine imkan tanıdığı gibi bireysel ve grupsal ilişkilerde kazandıkları esnek sosyal bilim formasyonu farklı pencerelerden olayları yorumlama imkanını vermektedir. Ancak İlahiyat bilimlerinin daha çok eskiye dayalı

öğretim tarzı ve beklentisi bu anlamda öğrenciyi gerçeklik algısından uzaklaştırma gibi menfi bir tesir icra edebilmektedir. Sosyal hayatla karşılaştığında veya kamuda görev yapmaya başladığında sosyoloji ilahiyatçının en çok müracaat edebileceği anahtar bilim dallarındandır. Zira doğası gereği İlahiyat bilimlerindeki statiklik yerine din bilimlerinin dinamikliği iki farklı noktanın ortasında hasıla olarak öğrenciyi iyi yönde etki edebilmektedir. Burada daha çok geleneksel çevrelerde sıklıkla dile getirilen “Varsın öyle olsun, yeter ki imanlar kurtulsun” diye düşünenler olabilir. Ancak çağın geldiği noktada kapalılık, durağanlık, meydan okumalara tepkisellik ve nihayet sosyal gerçekle yüzleşememe artık kendini bile savunma zorunda olacağı “tahkiki” imana bireyi taşıyamayacaktır. Sosyal ortamlar başta olmak üzere kendi eksenini dışında İlahiyatçının karşılaşacağı meydan okumalar, seküler yaklaşımlar, küresel hesaplar, dini argümanlar ve kışkırtıcı zihin bileşenleri tartışılmayan, sorgulanmayan ve kendi mihverini statik temel islami bilimler etrafında örgüleyenler için çok ciddi güçlükler barındırmaktadır. Unutulmamalı ki sadece nakle dayalı bilimlerin geldiği nokta durağanlığın zirvesi olacaktır. Geleneksel çevrelerin kafa karışmasın da nakil yeterli savunması kendi kendini tüketen bir teoridir. Hiçbir yeni fikir ve özgün tartışmanın yapılamadığı ortamlarda artık kafa karışmaz, zihin konforlu iman teslimiyete dayalı olacaktır.

Konu ile ilgili araştırmalardan anlaşılacağı üzere ilahiyat öğrencileri arasında Felsefe ve Din Bilimleri dersleri ile ilgili önyargı ve olumsuz düşünceler minimum seviyededir. Bu konu da yapılan bir araştırmada (Taşkiran, 2013) ilahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin Felsefe ve Din bilimleri derslerine bakışı sorgulanmıştır. Araştırmanın sonuçları ilgi çekicidir. Araştırmacının ifadesiyle, araştırmaya katılan 12 farklı üniversiteden, 122 ilahiyat öğrencisinin %86’sı ilahiyatta felsefe ve din bilimleri dersinin gerekliliğini savunmakta ve kendi akademik birikimlerine katkısı olduğunu düşünmektedir. % 10’luk bir kısım felsefe ve din bilimlerinin ilahiyatta yeri olmadığını savunurken %4’lük bir kesim kararsızları oluşturmaktadır (265-266). Başka bir araştırma da 6097 ilahiyat fakültesi lisans grubu öğrencisine uygulanan anket sonucunda öğrencilerin bu derslerle alakalı olumlu düşünce ve tutumlarına yönelik benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (Toktaş vd., 2016: 180-181). Bunun aksine ‘ilahiyatçı’ vasfı kazanmış İlahiyat Fakültesi hocaları arasında fikir ayrılıklarının, kamuoyuna da mal olmuş şekliyle daha ciddi seviyelerde seyrettiği söylenebilir. Bu konu

nicel yahut nitel bir araştırma konusu olarak araştırılmaya muhtaçtır. Fakat ilahiyatçıların genelde Felsefe ve Din Bilimleri özelde Sosyoloji ile ilgili olarak tutumları fobik ve çekingen olarak nitelenebilir.

SONUÇ

Bilim tanımının bir paradigmanın ve hatta bir ideolojinin ürünü olduğu gerçeği ortadayken bir bilim olarak 21. yy.da rüştünü ispat etmiş olan sosyoloji bilimi, sosyal olanı inceleme sahası yapmıştır. Bunu yaparken kendi metodolojisini ortaya koymuş ve diğer bilimlerden ayrılan yanları ile temayüz etmiştir. Bu bilimin gelişimini anlayabilmek -yukarıda da açıkladığımız şekliyle- tarih, antropoloji, siyaset, ekonomi bilimlerinden yararlanmak suretiyle mümkündür. Toplumun bilimi olan sosyoloji geçmişe bakan yönüyle tarihte yaşamış toplumları anlamamıza yararlıken aynı zamanda içinde yaşadığımız çağın toplumlarını anlamak ve açıklamakta sosyal bilimler arasında ilk sıraya yerleştirilebilir. İlahiyat alanının ve ilahiyatçıların sosyoloji bilimini kullanma ve bu ilmi sahiplenme noktasında ki tutumları farklılık göstermekle birlikte kanaatimizce çekingen bir tavır içinde oldukları söylenebilir. Bununla birlikte ilahiyatçıların Türk toplumunun yaşamakta olan geleneksel inanç yapısıyla olan bağlarını sorgulayan Necdet Subaşı da bugünün ilahiyat bilimlerinin verileriyle gündelik dindarlık tecrübeleri arasındaki kopukluğa dikkat çekerek soruyor: İlahiyatçılarımız sahiden ilahiyatçı mıdır? (Subaşı, 2003: 157-8). Bu sahilğin altında aranan şeyin ne olduğu ise müphemdir. Zira Subaşı da bilir ki; din bilimleri uzmanlarının ilahiyatçılığıyla temel islam bilimleri uzmanlarının ilahiyatçılığı arasında nüanslar pek çoktur. Gündelik dindarlık ile aradaki makası anlama, yorumlama ve uygun formatlar geliştirebilme için yine din bilimlerini işe koşma zarureti doğmaktadır. Ancak burada yine bizzat talep edenin talebinin gerçekleşmesi donukluktan kaynaklanan bir çatışmaya dönüşebilecektir. Burada devletin ta başından itibaren ilahiyat programı çıktısının sonucu bireyleri daha çok "ilahiyat sosyoloğu" gibi görmek istemesinin itici planının da etkisi bulunmaktadır.

Tanrıyı iyi bilmenin mutlak koşulu zaten insanı daha iyi bilmektir. O yüzden tanrı bilgisini, yeter ki bir bilimsel disiplinin nesnelci-metafizik kurallarıyla mukayyet olmasın, insanın bilgisine karşıt olarak düşünmek için ancak düalist bir gerilim hattına yakalanmış olmak gerekiyor. İlahiyat sorunsalını biraz da insanın değeri ve kâinatta oynaması beklenen rolüyle ilişkili görmekte fayda var. Her şey Tanrı için ve sadece ona has ise

temel bilimlerin değişim karşısında gösterdiği katı tutumu önemsiz kılar ancak her şeyin ölçüsü değilse bile insanın tanınması, anlaşılması ve hayata dair oynayacağı rolün önemsenmesi bizzat din bilimleri eliyle mümkün olacağından bu dualist anlayış böylelikle amaç odaklı bir yönelişe hizmet edebilecektir.

Burada İlahiyatçıyı sürekli olarak zorlamış olan bir sorun, ilahiyat anlayışı “geliştirmek” konusunda kendisini sadık olmakla yükümlü hissettiği dinsel ve metinsel çerçeve bakımından ne kadar inisiyatife sahip olduğudur. Diğer bir sorun, kendisinden sözüm ona “tarihsel şartların” beklediği sorumlulukları yerine getirdiği taktirde kaçınılmaz olarak karşılaşacağı meşruiyet sorunudur. Sosyolojik çerçevede konunun, toplumsal eylemin mahiyeti, değişik ilahiyat anlayışları veya insan tasavvurları ile eylem biçimleri arasındaki münasebetle ilişkisi vardır. Bir taraftan uzunca bir süredir “geriliğin” sebebi kabul edilen bir kesim bir taraftan kendilerinden “gelecek medeniyeti” inşa etmeleri istenen bir meslek zümresi arasında İlahiyat taliplerinin ideal ile mümkün olanı birleştirmelerinde en büyük yardımcının bir araçlar ilmi olarak din bilimleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

ARSLANTÜRK, Z, Amman, M.T (2012). *Sosyoloji*, İstanbul: Çamlıca yay.

BAUMAN, Z (2016) *Sosyolojik düşünmek*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı yay.

BAYKAN, E (2016). Kadim bir soğukluğun modern temsili: İlahiyat fakültelerinde felsefe fobisi. *bilimname düşünce platformu* (29).

BOTTOMER, T.; Nisbet, R (1990). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi*. çev. M. Tuncay; A. Uğur. Ankara: V yay.

BUDAK, S. (2000) *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve sanat yay,

ÇAĞATAY, T (1968). Günün sosyolojisine giriş. Ankara. A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya fakültesi yay.,

ÇELEBİ, N. (2016). Bilim sınıflandırmaları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*. 105- 209.

ÇELİK, Z vd. (2015) . 2015'te Eğitim, 2015'te Türkiye,. Ankara. SETA yay.

DOĞAN, İ (2008). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem akademi yay.

DÖNMEZER, S (1984). *Sosyoloji*. Ankara: Savaş yay.

FİCHTER, J. H (2012). *Sosyoloji nedir?*. çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı yay.

FREYER, H (2012). *Sosyoloji kuramları tarihi*. çev. T. Çağatay. Ankara: Doğu-Batı yay.

GİDDENS, A (1984). *Sosyoloji eleştirel bir yaklaşım*. çev. Dr. M. Ruhi Esengün; Dr. İ. Öğretir. İstanbul: Birey yay.

GİDDENS, A (2008) *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı yay.

GÖKÇE, B (1992). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş yay.

GÜR, S., B vd. (2014). 2013'te Eğitim. 2013'te Türkiye, Ankara: SETA yay.

HOGG, M., A.; VAUGHAN, G., M. (2014). *Sosyal psikoloji*. çev. İbrahim Yıldız; Aydın Gelmez. Ankara: Ütopya yay.

JENKS, C (2012). Giriş. *Temel sosyolojik dikotomiler*, çev. edit. İhsan Çapcıoğlu. Ankara: Birleşik yay.

OZANKAYA, O (1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem yay.

SANAY, E (1991). *Genel sosyoloji dersleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi basın yayın yüksekokulu matbaası.

SUBAŞI, N (2003). *Öteki Türkiye'de din ve modernleşme*, Ankara: Vadi yay.

ŞERİF&ŞERİF (1996). *Sosyal psikolojiye giriş I*. çev. M. Atakay; A. Yavuz. İstanbul: Sosyal yay.

TAN, M (1981). *Toplum bilimine giriş temel kavramlar*. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi yay.

TAŞKIRAN, A (2013). İlahiyat Fakültesi müfredatında Felsefe Ve Din Bilimleri bölümü derslerinin yeri ve fonksiyonlarına dair bir araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* (22).

TOKTAŞ, F., vd. (2016). Felsefeli ilahiyat felsefesiz İslami ilimler: Türkiye geneli öğrenci anketi. *DEUİFD* (18).

TOLAN, B (1983). *Toplum bilimlerine giriş*. Ankara: Savaş yay.

TURNER; J. vd. (2013)., *Sosyolojik teorinin oluşumu*. çev. Ü. Tatlıcan. Ankara: Sentez yay.

Yazarı Belirtilmemiş (1984). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta yayım basım dağıtım a.ş.

ÖCAL, M (1986). İlahiyat fakültelerinin tarihçesi. *Uludağ İlahiyat Fakültesi dergisi* (1). 111- 123.

AYDIN, H (1987). İlahiyat fakültelerinde felsefe öğreniminin önemi ve yeniden düzenlenmesi, *Yükseköğretimde din bilimleri sempozyumu*. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yay.

USLU, F (2010). *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmış olan felsefe yazıları*. Darülfünun İlahiyat Sempozyumu Tebliğileri. 517- 524.

Online kaynaklar

<http://t24.com.tr/haber/ilahiyat-fakultelerinde-felsefe-derslerinin-kaldirilmasi-tartisilirken-yok-son-karari-verdi,238877>, erişim tarihi. 19.11.2017, 18.38.

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv/ilahiyat-uzerine/2866-uludag-ilahiyat-bildiri-yayinladi>, e.t: 14.11.2017 18.45.

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/ilahiyat-makaleleri/ilahiyat-uzerine/2876-mufredat-uzerine-mulahazalar>, e.t: 14.11.2017 18.08.

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/ilahiyat-makaleleri/ilahiyat-uzerine/2882-vusulsuzluk-usulsuzluk>, e.t: 14.11.2017 19.07.

<http://www.haberlotus.com/marmara-ilahiyat-hocalarinin-yeni-mufredat-hakkindaki-gorusleri/#.WhGnjtJl-U>, e.t: 13.11.2017 18.31.

<http://www.musellem.net/felsefe-nerede-durmali-ihsan-senocak/>, 14.11.2017 19.52.

<http://www.star.com.tr/acikgorus/devlet-dinin-neresinde-din-devletin-neresinde-haber-791282/>, e.t: 15.11.2017 20.17.

<http://www.star.com.tr/acikgorus/ilahiyatlarin-cuvaldizi-kendilerine-batirmalarinin-tam-zamanidir-haber-789311/>, e.t: 17.11.2017 21.28.

<http://www.star.com.tr/politika/ilahiyat-fakulteleri-felsefesiz-olamaz-haber-789465/>, e.t: 15.11.2017 21.20.

http://www.yeniasya.com.tr/doc-dr-atilla-yargici/ilahiyat-fakultelerinde-asil-sorunlar_212798, e.t: 14.11.2017 17.40.

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/teolog-mu-alim-mi-39437>, e.t: 10.11.2017, 19.43.

http://www.yenisafak.com/yazarlar/faruk_beser/ilahiyat%C4%B1lar%C4%B1n-kafas%C4%B1-kar%C4%B1%C4%B1k-dedik-hepten-kar%C4%B1t%C4%B1-39573, e.t: 17.11.2017 20.25.

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/il%C3%A2hiy%C3%A2tular%C4%B1n-ve-egitimin-zihniyet-ve-sistem-sorunu-2020636>, e.t: 15.11.2017 20.02.

<https://serdargunes.files.wordpress.com/2013/09/cukurova-c3bcniversitesi-ilahiyat-fak-nden-kamuoyuna-duyuru.pdf>, e.t: 19.11.2017 20.18.